

Abcházsko – krajina pod Kaukazom

Jaromír Kolejka

Trocha svetom zabudnutá, trocha nepoznaná, trocha zastrčená do pozadia, občas naopak z palcových tituliek prvých strán kričiaci krajina spod Západného Kaukazu hľadá svoje miesto na slnku. Od roku 1992 existuje „de facto“ ako samostatný štát, ktorý sa vyhlásením nezávislosti odtrhol od vtedajšieho Gruzínska. Trocha inakšie je to s jeho uznaním vo svete „de jure“. Iba 9 krajín sa pôvodne rozhodlo oficiálne uznať republiku Abcházia. Z krajín OSN tak trvale urobili iba 4 štáty, čo je dosť málo pre to, aby táto krajina mohla byť považovaná za rešpektovaného člena medzinárodného spoločenstva.

Veľká rozmanitosť prírody na malej ploche

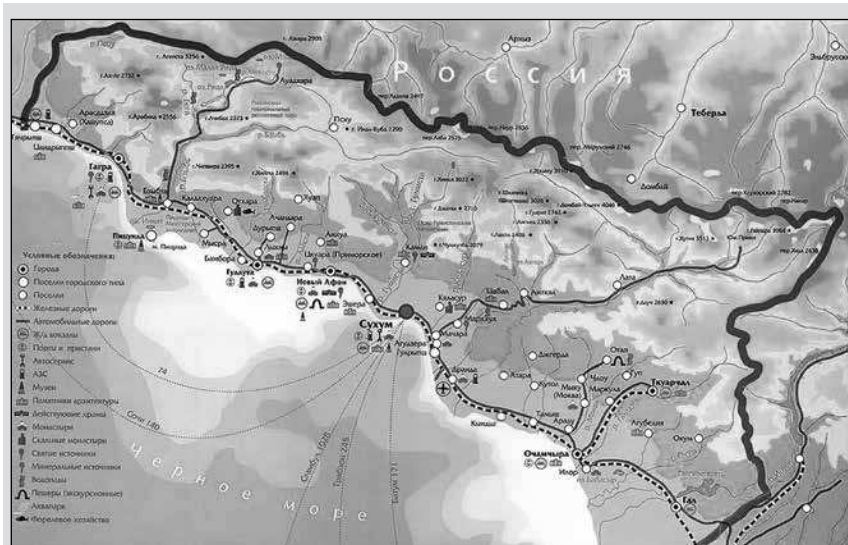
Abcházsko patrí medzi najmenšie krajiny sveta, čo sa týka rozlohy aj počtu obyvateľov. Plochou 8 665 km² je dokonca menšie ako Prešovský kraj. Počtom obyvateľov okolo 250 000 len mierne prevyšuje Košice. Poloha je však pomerne výhodná. Krajina zaujíma územie medzi hrebeňom Veľkého Kaukazu o dĺžke takmer 200 km na rozhraní s Ruskom a východným, 210 km dlhým pobrežím Čierneho mora v miestach, kde sa Kaukaz klinovito vynára z vnútrozemia a bezprostredne prilieha k moru. Východnú hranicu oproti Gruzínsku tvorí veľká kaukazská rieka Rioni a vo vnútrozemí až trojtisícmetrové hrebene Kodorského pohoria, ktoré je bočnou vetvou Veľkého Kaukazu.

Vysoký hrebeň Veľkého Kaukazu je z väčšej časti budovaný starými kryštalickými horninami lemovanými vrchne jurskými až spodne kriedovými vápencami. Jeho končiare hojne presahujú 3 000 m n. m. Priesmyky sú vysoko položené v rozsahu 2 400 až 2 750 m n. m. a sú od skoršej jeseni (október) až do neskorej jari (máj) zavalené snehom. Hlavný hrebeň z južnej strany sprevádza priečnymi údoliami prerušovaný rad vápencových pohorí s najhlbšou jaskyňou sveta Kruberovou jaskyňou bsiahajúcou v masíve Arabika na západe krajiny do hĺbky 2 197 metrov. Hlavný hrebeň tak spolu s viac-menej rovnobežnými hrebeňmi Kodorského (max. Chodžali 3 313 m), Abcházského (max. Chimsa 3 033 m), Bzybského (max. Čedym 2 840 m) a Gagerského pohoria (max. Aja-Ag 2 732 m) chráni horské údolia na juhu a prímorskú rovinu Kolchidskej nížiny pred chladnými vetrami z Ruska a Sibíri. Naopak zastavujú západné a juhozápadné vetry, ktoré prinášajú prakticky po celý rok dostatok

zrážok. Zatiaľ čo v prímorí ročné úhrny zrážok kolíšu medzi 1 200 až 1 400 mm, na vrcholoch Veľkého Kaukazu sa dvíhajú až na 3 500 mm, z čoho veľkú časť tvorí sneh. Väčšina zrážok síce prichádza v zime, ale aj v lete sú bežné výdatné vytrvalé aj privalové dažde. Priemerné ročné teploty vzduchu v prímorskej oblasti sa pohybujú okolo 15 °C a teploty pod nulou sú tu vzácne. V Abcházsku sa tak vyvinula vlhká subtropická klíma, mimoriadne priaznivá pre pestovanie rôznych odrôd ovocia, čaju a tabaku.

Rieky, ktoré stekajú k moru majú stále dostatok vody prakticky po celý rok a veľký, málo využitý energetický potenciál okrem Rioni, kde pracuje spoločný hydroenergetický systém ešte z doby existencie Sovietskeho zväzu o výkone 1 370 MW. Vápencový vedľajší hrebeň Kaukazu pretínajú hlbokými kaňonmi a úžľabinami. Sú to ideálne miesta na prehradenie, ale súčasne aj

lokality nádherných prírodných scenérií. Nadbytok vlhkosti v nížine spôsobil zamokrenie rovinatých pôd a v minulosti aj prítomnosť malárie. Odvodnenie pozemkov počas minulých viac ako sto rokov túto pliaгу z krajiny prakticky vyhnalo, ale tiež dramaticky zmenilo lesnatú krajinu na poľnohospodársku. V posledných dvoch dekádach po dramatickom vyľudnení však opäť vracia k trvalej zeleni. Veľké lesné celky prakticky začínajú všade tam, kde nad okolitú rovinu či pahorkatinu nastupujú svahy kaukazských hôr. V horách sa vyvinula výšková stupňovitosť porastov od semi-subtropických dubovo-bukovo-hrabových lesov na úpätiach cez zmiešané lesy stredných polôh (miestami až do 1700 m n. m.) po ihličnaté vysokohorské pralesy (nad 2000 m n. m.), alpske lúky, pásmo vysokohorskej tundry a zónu ľadovcov. Na území republiky bolo zistených 82 endemických druhov rastlín, ktoré viedli bádateľov k vytýčeniu abcházského

Mapa Abcházska. zdroj: <http://www.mapsland.com/asia/abkhazia>

Rieka Mzymna pod hlavným kaukazským hrebeňom

floristického regiónu. Vzácné druhy sa vyskytujú predovšetkým v semi-subtropických lesoch a v alpskom pásme. Prakticky celý Hlavný kaukazský hrebeň lemujú ľadovce, pravda väčšinou zo severnej ruskej strany. Na slnečnej abcházskej strane ich je oveľa menej, no aj tak spoluvytvárajú skvelú panorámu, viditeľnú už od mora, ako sa Kaukaz impozantne zdvíha od nuly po štvrttisícové končiare. Na hraniciach s Ruskom sa vypína najvyšší štít Dombaj Ulgen (Zabíty zubor) do výšky 4 047 m.

Najstaršie dejiny

Pre pochopenie súčasnej situácie v Abcházsku je potrebné sa zoznámiť s jeho históriou. Stopy predchádzajúcich období sú vždy viac menej zreteľné v každej krajine a pomáhajú vysvetliť stav reálnej skutočnosti. Táto malá krajina pod Západným Kaukazom má veľmi dramatickú minulosť. Samotný Kaukaz ako kolíska ohromného množstva národov je už sám o sebe zdrojom mnohých nepochopení, ale aj priateľských kontaktov jednotlivých etníc. Z hmiel pradávnej histórie sa kraj pod Západným Kaukazom vynára v gréckych povestiach o bájných argonautoch, ktorí plávali po mori za zlatým ovčím rúnom do kraja Kolchida. Keď si odmyslíme rozprávkovú časť tejto povesti, zostane fakt, že starí Gréci sa sem pravdepodobne plavili za obchodom a korisťou. Ovčie rúna slúžili pravdepodobne k zachytávaniu drobných zrníčok zlata pri rýžovaní tohto kovu zo zlatonosných riečnych náplavov. Kedy to presne bolo, písaná história nenaznačuje. Ale už od 9. storočia pred našim letopočtom tu

vládlo kráľovstvo Kolchida. V 6. storočí, keď jeho moc už slabla, sa sem začali sťahovať Gréci a zakladať pobrežné obchodné mestá. Medzi nimi bola Dioskurias, skutočný predchodca abcházskej metropole Suchumi. Kráľovstvá sa tu ďalej menili, až po prelome letopočtu sa územia zmocnila Rímska ríša. Neskôr Abcházsko požívalo istú mieru autonómie v rámci Byzantskej ríše. O toto územie sa tiež zaujímali Peržania a miestni panovníci striedali obidve strany, ako sa im to práve hodilo. Nakoniec prevládol vplyv Konštantínopola a húfne dochádzalo k asimilácii vyslúžilých gréckych vojakov. Okolo roku 780 n. l. sa vlády v Abcházsku ujal Leon II., ktorý obratnou politikou med-

zi susednými veľmocami, ku ktorým medzitým pribudol Chazarský kaganát, vymohol pre svoju krajinu nezávislosť a výrazne rozšíril jej územie. Metropolou krajiny sa stala Anakopia, ale pred svojím skonom už ako kráľ Leon II. preniesol svoje sídlo do Kutaisi v dnešnom Gruzínsku. Jeho nástupcovia udržali veľmocenské postavenie štátu až do roku 878, keď v dôsledku dynastických sporov sa do záležitostí Abcházsku začali vmiešavať susedné mocnosti. V čele krajiny zostávali králi domáceho pôvodu, ale význam krajiny poklesol. V roku 975 na abcházsky trón nastúpil za nie úplne jasných okolností Bagrat II. zo slávneho gruzínskeho rodu Bagrationovcov, ktorý bol súčasne následníkom gruzínskeho trónu. Krátko potom (978), ako sa ujal moci, zjednotil Abcházsko s Gruzínskom a ich spoločná ríša pretrvala vyše 400 rokov. Abcházsku časť ríše bola rozdelená na tri vojvodstvá či kniežactvá (eristavy): Abcházsko (na severe), Suchumsko (stred) a Bedijsko (juh), ktoré spravovali guvernéri miestneho pôvodu a ktorí boli členmi najvyššieho poradného zboru kráľa. V 15. storočí z ríše ostalo iba kniežactvo miestneho rodu Čačba. V roku 1570 sa kniežactvo dostalo pod nadvládu Turkov a prebehla rýchla islamizácia obyvateľstva. Noví vládcovia vystavali na troskách Dioskurie pevnosť Suchum-kale.

Korene modernej krízy

Od začiatku 19. storočia sa o územie začínajú zaujímať Rusi. Počas sporov s Turkami miestny vládca Keleşbej Čačba prijal ruský protektorát a od roku 1809 za Abcházsko dostalo pod vládu

Dranda - byzantský chrám Nenebovzatia Panny Márie zo 6. storočia

ruského cára. Už v roku 1810 však začala emigrácia Abcházcov do diaspóry, najprv do Turecka. Porážka ruských armád počas Krymskej vojny viedla k obnovenia tureckého panstva. Keď v roku 1864 skončila nasledujúca Kaukazská vojna, víťazní Rusi nemilosrdne vyhnali ďalšiu časť moslimskej väčšiny obyvateľstva a povolali kresťanských osadníkov z Gruzínska, Arménska a vlastného Ruska. V zásade odvtedy trvale klesal podiel autochtónneho abcházskeho obyvateľstva, čo malo priniesť obzvlášť tragické dopady v nasledujúcej budúcnosti. Uprchnutí Abcházci nazývaní Mohadžirami dnes tvoria v počte možno až pol milióna členov najpočetnejšiu abcházsku komunitu vo svete. Všetci ostali moslimami. Po víťaznej, pre cára, rusko-tureckej vojne v roku 1878 pokračoval exodus Abcházcov. V niektorých rokoch odchádzalo až niekoľko desiatok tisíc domorodcov do Turecka. Zatiaľ čo v 80. rokoch 19. storočia tvorili Abcházci vyše 4/5 miestneho obyvateľstva, v dôsledku nie vždy dobrovoľnej emigrácie a štátom podporovaného prisťahovalectva z iných končín Ruského impéria ich podiel za 40 nasledujúcich rokov klesol na štvrtinu. Abcházci sa stali menšinou vo vlastnej krajine. V roku 1864 Abcházsko stratilo štatút pridruženého kniežactva a stalo sa jedným z mnohých vojenských okruhov impéria. Posledný abcházsky knieža Michail Čačba, bol poslaný do vyhnanstva vo Voroneži, kde o dva roky zomrel. Väčšina Abcházcov zostávala negramotná, aj keď prvé školy vznikali od roku 1851 a verejné knižnice od 1859. Na začiatku 20. storočia však školy už fungovali v každej obci a začalo nové sebauvedomova-

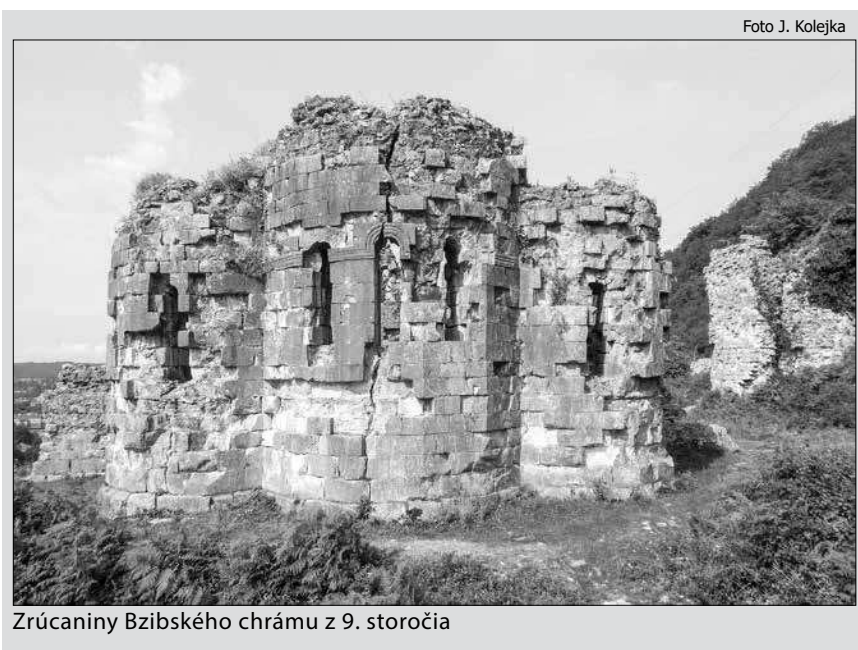
Novoafonský monastír

nie abcházskeho národa. Prvá svetová vojna a potom občianska vojna sa územia Abcházska síce vyhli, ale dozvuky ruskej februárovej revolúcie podnietili vznik Zväzu spojených horalov Kaukazu, kam krajina vstúpila. 8. novembra 1917 bola vyhlásená socialistická ústava Abcházska, ale bolševici sa definitívne k moci dostali až v marci 1921. Vtedy sa krajina stala nezávislou socialistickou republikou. V roku 1922 vstúpila do federácie s Gruzínskom, ale v roku 1931 bol jej štatút rovnoprávnej federatívnej republiky znížený na úroveň autonómnej republiky v rámci Gruzínska. Diktatúra Josifa Stalina Džugašviliho (Gruzínca z Gori) a jeho najbližšieho poradcu Lavrentija Be-

riju (Gruzínca z obce Mercheuli neďaleko Suchumi) len posilnila imigráciu z iných regiónov Sovietskeho zväzu, predovšetkým z Gruzínska. Do začiatku 2. svetovej vojny tak podiel Abcházcov poklesol pod 1/5. V dobe smrti Stalina v roku 1953 ich bolo už iba 15 %. Medzi tým už roku 1945 bola zrušená abcházština ako úradný a vyučovací jazyk. Používať sa smela iba gruzínčina a ruština. Až smrťou veľkého vodcu nastáva oteplenie a abcházština sa vracia do škôl a literatúry.

Nedávna minulosť a súčasnosť

Oslabením Sovietskeho zväzu počas vlády Michaila Gorbačova začala postupná dezintegrácia socialistickej veľmoci. Abcházci postupne získali kľúčové pozície v krajine a ako menšina sa dostali do konfliktov s majoritnými Gruzíncami. Rozpory vyvrcholili zabitím gruzínskych študentov v júli 1989 v Suchumi. Nasledujúce nepokoje v meste uhasila až sovietska armáda. V auguste roku 1990 Najvyšší soviety Abcházskej sovietskej socialistickej republiky vyhlásil štátnu suverenitu republiky, ale keď v roku 1991 Gruzínsko oznámilo svoj úmysel vystúpiť zo ZSSR a obnoviť ústavu z roku 1921, kde bola autonómia regiónov slabo zakotvená. Abcházci s tým v referende nesúhlasili. Naopak miestni Gruzínci, ktorí pôvodné hlasovanie bojkotovali, vo vlastnom hlasovaní boli takmer stopercentne za. Iba rok nato dosiahli rozpory medzi abcházskou a gruzínskou vládou maximum, keď každá z nich sa opierala o iné znenie ústav oboch republík z 20. rokov 20. storočia. V augustový deň roku 1992, keď

Zrúcaniny Bzipského chrámu z 9. storočia

abcházsky parlament mal prerokovať zmluvu o federatívnom usporiadaní abcházsko-gruzínskych vzťahov, jednotky gruzínskej Národnej gardy vstúpili do Abcházska pod zámienkou ochrany komunikácií. Prvé boje sa odohrali na juhu pri meste Očamčira a hneď potom vrtuľníky bombardovali Suchumi. Na druhý deň gardy obsadili hraničný prechod do Ruska. Sporiace strany uzavreli dohodu o odchode Gruzíncov z Abcházska. Ale krátko nato Gruzínci obsadili Suchumi a v meste začali čistky. Abcházsku prišli na pomoc dobrovoľníci z kaukazských národov a iných častí bývalého ZSSR. S ich pomocou abcházska armáda vytlačila Gruzíncov z väčšiny štátu okrem tzv. Horného Abcházska na hornom toku rieky Kodori. Vojná sa vliekla až do konca septembra roku 1993, keď abcházske vojská dosiahli riekou Inguri. Teraz sa čistiek chopili Abcházci a ich spojenci. Počas krátkej doby vyhnali väčšinu gruzínskej populácie v počte okolo 250 000 (údajne dostali 10 dní na to, aby sa s najnutnejším majetkom vysťahovali), pričom ďalších asi 30 000 ľudí zahynulo. Faktické prímorie bolo uzavreté až v roku 1994 a Abcházsko vyhlásilo úplnú suverenitu. Etnické čistky a ich krvavý priebeh uvrhli krajinu do medzinárodnej izolácie, z ktorej sa dostáva len veľmi pomaly. Problémy však neustali. Po otvorenom nepriateľstve v roku 1998 dočasne utieklo zhruba ďalších 40 000 Gruzíncov. Dnes Abcházci tvoria mierne nadpolovičnú väčšinu (51 %) z populácie. Gruzíncov a Arménov je po 1/5. Drobné konflikty sa z času na čas opakovali. Keď vypukla v roku 2008 gruzínsko-osetínska vojna, abcházska armáda za pomoci dislokovaných jedno-

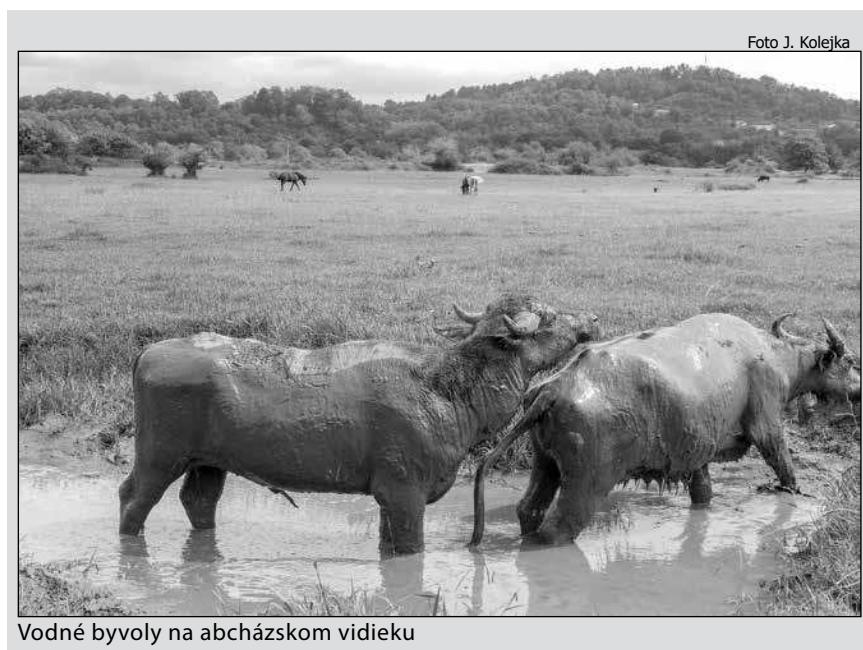
Povojskové sanatórium v Gagre

tiak ruskej armády v službe OSN, dala gruzínskym jednotkám ultimátum a tie prakticky bez boja opustili zvyšné územie Horného Abcházska. Ruská flotila vtedy súbežne blokovala gruzínske pobrežie a napokon napadla a krátkodobo okupovala aj gruzínsky prístav Poti. Po rusko-gruzínskej vojne v roku 2008 sa s odvolaním na „kosovský precedens“ rozhodlo uznať nezávislosť Južného Osetska a Abcházska Rusku, ktoré vzápätí nasledovalo niekoľko štátov, spojených rôznym spôsobom (najmä ekonomicky alebo aj ideologicky) s Ruskom (Nikaragua, Nauru, Venezuela – dočasne aj Vanuatu a Tuvalu). Väčšina krajín sveta nezávislosť mladého štátu neuznala a považuje ho za autonómnu republiku v rámci Gruzínska.

Ekonomické pomery

Politicky a ekonomicky je Abcházsko veľmi tesne závislé na susednom Rusku, odkiaľ prichádza drvivá väčšina zahraničných návštevníkov (v roku 2015 podľa oficiálnych vyhlásení až 3 mil. ročne). Okrem vývozu dreva je turizmus hlavným zdrojom príjmov štátnej pokladnice. Turistov lákajú predovšetkým starokresťanské pamiatky, prírodné krásy hôr a predovšetkým morské kúpele u dlhých, väčšinou kamienkových pláží. V centre záujmu je región Gagy, kde fungujú staré i nové hotely a sanatóriá. O ich štandarde však prebiehajú spory. Časť objektov patrí ruským podnikateľom a korporáciám. Ceny za hotelové ubytovanie aj v široko rozvetvenej sieti súkromných rodinných ubytovní sú asi o 2/3 nižšie ako v susednom Soči v Rusku. Veľký potenciál majú prakticky nevyužívané termálne pramene.

Rusko údajne financuje až 2/3 abcházskeho štátneho rozpočtu. Rusko zafinancovalo obnovu pobrežnej cestnej magistrály, ktorá tak získala európske parametre. Ruské železnice prevádzkujú železnicu Suchumi-Soči, ktorú na vlastné náklady opravili. Ďalej na juh je táto železnica v dezolátnom stave a rozpadá sa. V Tkvarčeli pri hranici s Gruzínskom pracujú uhoľné bane, ktoré spravuje turecká firma. Okrem spoločnej elektrárne na rieke Inguri v Abcházsku pracuje 18 malých vodných elektrární. Z väčších potravinárskych podnikov treba zmieniť Abchazmorprom, ktorý produkuje (2012) cca 3000 t rybích výrobkov a 1500 t rybieho oleja mesačne. Ostatne poľnohospodársky sektor, ktorý má

Vodné byvoly na abcházskom vidieku

Abcházska filharmónia v Suchumi

potenciálne k dispozícii vyše 400 000 ha pôdy, reprezentuje dobré možnosti produkcie exportných komodít, ako je najmä južné ovocie. Vyše polovice územia (55 %) je pokrytých lesmi, ktoré spravuje štát (CCIRA, 2017). Vyťažené drevo odoberalo predovšetkým Turecko, ale kvalitné záso-by sú značne vyčerpané.

Abcházsko sa administratívne člení do siedmich okresov. Okrem vnútrozemského okresu Tkvarčeli všetky siahajú od morského pobrežia do hôr. Dá sa predpokladať, že úroveň rozvoja uvedených regiónov klesá od severu k juhu s výnimkou hlavného mesta. Svedkami tragédií etnických čistiek sú opustené objekty všemožného určenia od výškových hotelov cez reštaurácie až po rodinné domy a hospodárstva po bývalých gruzínskych majiteľoch.

Na cestách po Abcházsku

Suchumi a okolie

Pre vstup do Abcházsku je potrebné vízum. To sa vydáva za poplatok až pri osobnej návšteve na úrade v hlavnom meste Suchumi na základe predbežného listu, zasielaného abcházskym ministerstvom vnútra elektronicky záujemcom. Z ruskej strany je možné hranicu prekročiť na prímorskom cestnom alebo železničnom moste cez rieku Psou, či loďou zo Soči do niektorého z abcházskych prístavov. Z Gruzínska je možné hranicu prekročiť po moste cez rieku Inguri pri gruzínskom meste Zugdidi. Letecké spojenie neexistuje. Našou prvou zastávkou je tak

hlavné mesto Suchumi. Kým sa vybavuje vízum, máme čas na poznávanie mesta. Prístavné mesto vyrástlo na rozsiahlom náplavovom kuželi rieky Gumista a neďalekých pahorkoch. Mesto má dnes pravidelnú sieť ulíc a zo starovekého či stredovekého obdobia si toho zachovalo minimum. Antická Dioskurias sčasti po zemetrasení poklesla ako "čiernomorská Atlantída" pod morskú hladinu. Mesto Rimanni obnovené ako Sebastopolis tiež po sebe nič nezanechalo, podobne ako byzantské mesto. To dôkladne zničili Arabi v roku 736. Zo stredovekej janovskej stanice z 13. storočia zostali len nepatrné základy stien tureckej pevnosti z roku 1578. Z nej sa zachovali obvodové hradby vybiehajúce až na hojne navštevovanú pláž. Voľný priestor vnútri prekopali archeológovia a pre návštevníkov je uzatvorený. Zaujímavá je časť mesta neďaleko prístavného móla a krásnej kolonády pri vstupe do nábrežného parku. V okolí stoja staré hotely z prelomu 19. a 20. storočia, ktoré vytvárajú kolorit kúpeľného strediska, vybaveného okrem iného architektonicky zaujímavým divadlom (1952). K atrakciám mesta sa rozhodne počíta Opičia farma na hore Chatchua, kde Vedecko-výskumný ústav experimentálnej patológie a terapie AV Abcházsku, založený v roku 1927, chová rôzne druhy opíc, z nich niektoré boli vyslané do vesmíru. Stojí tu jediný pamätník opíc na svete. Mimoriadne zaujímavý je Dendropark založený mecenášom N. N. Smeckým v roku 1890, dnes prechovávajúcí 850 druhov rastlín. Za ďalšími pozoruhodnosťami sa musí za hranice mesta. V obci Kaman severne od Suchumi stojí kostol sv. Jana Zlatoušeho z 10.

st., opravený v 19. st. V roku 1884 grécky archeológ G. Vrisis potvrdil, že svätec tu bol pochovaný, keď cestou do Picundy tu v r. 407 zomrel. Roku 438 boli jeho ostatky prenesené do Konštantínopola. Pár kilometrov odtiaľto je k videniu pozoruhodný kamenný Besletský most z 10. st. s rozpätím 13 m, šírkou 4,7 m a hrúbkou mostovky 80 cm. Z obce Mercheuli v údolí rieky Mačara na trase transkaukazskej Suchumskej vojenskej cesty pochádzal Laurentij Berija, najbližší spolupracovník Stalina, pravdepodobne zodpovedný za najväčšie bezprávia vo vtedajšom systéme. Dnes nám iba ukazujú miesto, kde stál dom jeho nevydatej matky a kde v dedine musel znášať denne urážky. Jeho pomsta aj priazeň nepoznala medzí. V susednej impozantnej úžľabine Vlčia papuľa nechal postaviť jednu z prvých hydroelektrární v krajine a obec sa výrazne modernizovala, veľa obyvateľov však skončilo v pracovných táboroch, či bez stopy zmizlo.

Z metropole na juh

Keď sa vypravíme na juh zo Suchumi, prvá zastávka po modernej hradskej patrí obci Dranda, kde stojí kostol Nanebovzatia Panny Márie (zo 6. st.), postavený v byzantskom slohu z tehál a kameňa na Drandskej plošine, vysoko nad okolitou krajinou. Roku 1634 ho poškodili Turci. Dve storočia chátral, ale nakoniec bol v rokoch 1869-71 opravený, ale počas rusko-tureckej vojny 1877-78 opäť poškodený a nakoniec obnovený 1885 mníchmi z Athosu. Boľševici ho roku 1928 uzatvorili a premenili na väzenie,

Pomník opičej farmy v Suchumi

Stalinova dača v Mysre

stále sa opravuje, avšak väčšina fresiek zostáva zničená. Okolité kláštory je sčasti v zrúcaninách po bombardovaní počas abcházsko-gruzínskej vojny. Zelená, málo zvlnená a tiež málo využívaná krajina nás vedie k obci Kindgi, kde vyvierajú na povrch umelo navrátené termálne pramene. Ich teplota je tak vysoká, že voda sa najprv chladí v zemných bazénoch a potom drevenými korýtkami steká k útesu, odkiaľ padá do hĺbky na masáže chvilové telá rekreantov a potom tečie do rôzne teplých drevených bazénov so štrkovým dnom. Kto chce, môže sa namazať liečivým bahnom a opláchnuť pod niektorým z korýtok. Záujem je veľký a kapacita areálu sotva stačí záujmu. Nehľadiac na prírodnosť, či primitívnosť úpravy areálu, na parkovisku sa tiesnia autá všetkých významných svetových značiek. Odbočujeme do vnútrozemia k obci Mokvi. Za ňou na riečnej terase sa vypína s päťloďový pútnický chrám Nanebovzatia sv. Bohorodičky (z 10.-12. st.), ktorý postavil kráľ Leon III. Hoci dávno prišiel o bohatú mramorovú a freskovú výzdobu, je od 2002 opäť funkčný. Kedysi v ňom býval uložený rukopisný kódex Evangelia na 328 stránkach zo 14. st., v súčasnosti vystavený v Tbilisi. No ozajstnou kuriozitou je blízka jaskyňa Hadej hlavy, kde sa návštevníci pohybujú po drevených mostíkoch a podlahách, prípadne brodia podzemným riečkom. Kúsok odtiaľto pri pobreží je dedina Ilori s renovovaným miniatúrnym kláštrom sv. Juraja Ilorského, jedným z najnavštevovanejších v Abcházsku. Kláštorný kostol sv. Juraja Víťazného založili v 11. st., po poškodení Turkami roku 1638 bol

1858 opravený. V susedstve je fungujúca abcházska pohanská svätyňa Ylir-nycha, vedľa kresťanstva, islamu a judaizmu reprezentant ďalšieho miestneho náboženstva. Nemôžeme prehliadnuť veľa opustených domov po bývalých gruzínskych majiteľoch.

Z metropole na sever

Moderná cesta vedie po mohutnom oblúkovom moste cez rieku Gumista do Nového Afonu (Athosu). V mestečku bol koncom 19. storočia postavený rozsiahly ruský pravoslávny kláštor. Otvorenia sa dočkal za osobnej prítomnosti cára Mikuláša II. v roku 1917 a mal byť predovšetkým novej ruskej cirkevnej architektúry. Bolševici ho však roku 1924 premenili na rekreačné stredisko. Od roku 2008 bol navrátený veriacim a prechádza náročnou opravou. Je pokračovateľom tradície kláštora zasväteného apoštolovi Simeonovi Kananitovi, ktorý tu utrpel roku 55 mučenícku smrť. Z kláštora zostal kostol sv. Simeona Kananity (9. st.) v podobe gréckeho kríža s kopulou. Snáď najväčšou atrakciou je ohromná Novoafonská jaskyňa, niektoré jej podzemné sály sú vyše 200 m dlhé a vyše 50 m vysoké. Dovnútra je možné sa dostať pohodlným vláčikom a potom už len chodiť skoro dve hodiny pod klenbami z vápencových vrstiev. Nad jaskyňou vysoko na Iverskej hore (345 m) stojí pevnosť Anakopia s pohnutými dejinami. V 8. storočí tu sídlil panovník Abcházsku. Podľa povesti sa tu s pomocou posvätných ikon sv. Matky Božej Iverskej podarilo roku 737 zastaviť vpád Arabov pod vedením Murvana ibn-Mohameda. Fak-

ticky ale v tábore nájazdníkov vypukol mor a zdecimoval ich armádu. Výstup na vrchol je solídny športový výstup, ale ďaleké výhľady sú spravodlivou odmenou. Odbočujeme smerom k moru, kde si pri obci Mysra nechal postaviť jednu zo svojich početných dác Stalin. Dnes patrí abcházskemu štátu a spravuje ju úrad prezidenta republiky. Rozsiahly oplotený parkový areál 417 ha vnútri Picunsko-myerskej prírodnej rezervácie pozostáva z niekoľkých budov. Centrálna jednoposchodová vila má tri úplne identické spálne, ktoré diktátor v noci striedal, takže ani početná ochranka nevedela, kde nocuje. Posádka umiestená v kasárňach čítala až 2000 vojakov. Z obloka mal Stalin výhľad na stenu letného kina a vlastne tu sa rozhodovalo definitívne o tom, ktorý film nakoniec pôjde do kín. Malá budova vedľa bola zimné kino, zatiaľ čo veľká bola krytým kúpaliskom. Len asi 100 m odtiaľto je malý prístav a nádherná pláž a nad ňou vila, ktorú však postavili pre Michaila Gorbačova. On tu neraz pobýval aj neskôr, naposledy v priebehu Zimných olympijských hier v neďalekom Soči. No a za zátokou na horizonte sú vidieť vežiaky kedysi vzorného socialistického rekreačného komplexu Picunda, usadeného v rozsiahlom lese treťohorných picundských borovic (*Pinus pithyusa*). Vraj tu kedysi so svojimi loďami pristál Alexander Macedónsky. Staré hradby gréckeho Pitiuntu dodnes stoja a medzi nimi unikátne zachovaný byzantský chrám patriarchu sv. Ondreja z 10. storočia, dnes koncertná sála. Údajne práve tu boli roku 541 pokrstení Abcházci. Už len pár kilometrov k ruskej hranici sa pod strmými zalesnenými svahmi hory Mamdzchša (1873 m) rozprestierajú povestné kúpele „ruskej kaukazskej riviéry“ Gagra. Mesto vyrastalo od roku 1901 takmer na „zelenej lúke“ pod dohľadom princa Oldenburgského, príbuzného ruského cára, ktorý mu tunajšie pozemky daroval. Z krátko tu vyrástlo „ruské Monte Carlo“ s prepychovými hotelmi, reštauráciami a kasíňami. Mnohé z nich dodnes stoja v susedstve palácových sanatórií z neskoršej doby, aj „krabicových“ objektov z povojnového reálneho socializmu.

Smerom k horám

Gagerský hrebeň Kaukazu u Picundy preráža rieka Bzyb. Proti jej prúdu je možné sa dostať k povestnému jazeru Rica, jednému „must see“ v tejto krajine. Vstup do údolia od mora chráni Bzybický hrad z 10. st., z ktorého zostali už len neurčité zvyšky stien a stále ešte impozantné ruiny Bzybského chrámu. Výhľad z býva-

lých hradieb stojí za to. Na jednej strane sa dvíhajú dvojtisícové vrcholy Kaukazu, na druhej strane sa do nížiny rozlievajú vody Bzyb na rozsiahlych štrkových náplavoch. Na dohľad Bzybského hradu hlboko v údolí rieky, ale vysoko nad jej vodami osamele stojí hrad Chasan-Abaa z 10.-11. st., chrániaci starobylú cestu na severný Kaukaz. Súčasnú asfaltku však stavali už koncom 2. svetovej vojny nemeckí zajatci znali budovania alpských komunikácií. Naľavo od cesty je malé krasové Modré jazero (Adziasicva, 107 m n. m., 180 m², hĺbka 76 m, teplota vody 7-10 °C), v záplave turistov ho však takmer nie je vidieť. Cesta prechádza cez niekoľko kaňonov a postupne sa šplhá aj serpentinami k jazeru Rica. Vzniklo v nadmorskej výške 926 m asi pred 250-300 rokmi prehradením údolia rieky Jupšara mohutným zosuvom. Má plochu 132 ha. Jazero s panorámou až trojtisícových štítov si obľúbil Josif Vissarionovič Stalin, aj Nikita Sergejevič Chruščov. Ich pomerne strohé dáče tu dodnes stoja, avšak už slúžia cestovnému ruchu, predovšetkým návštevníkom blízkych Vtáčích a Mliečnych vodopádov. Pravda, tu končí väčšina výletníkov, ktorí si zakúpili jednodňové výpravy od mora do hôr. Je tu hlava na hlavu a na jazere je toľko lodičiek a vodných bicyklov, že voda jazera sa v ich záplave takmer stráca. My však pokračujeme po makadamovej ceste stále hore a ďalej. Miestami treba brodiť bystriny a povi-

nne sa zastavovať u výhliadok. Míňame minerálne pramene a tesne pod Hlavným kaukazským hrebeňom sa vydávame po dobre zreteľnej cestičke k vysokohorskému jazeru Mzy do výšky nad 2100 m n. m. Na poľane parkujú skoro všetci motorizovaní návštevníci a hore sa vydávajú už len niektorí. Cesta vedie najprv zmiešaným a potom ihličnatým lesom, cez ktorý len občas zahliadneme kaukazské vrcholy. Ako sa ľadovcové údolie otvára, výhľadov je stále viac. Hoci sme v Ricskom reliktovej národnom parku, sú tu veľké poľany, kde sa pasú kravy a kone. Hornú hranicu lesa tvoria opäť listnáče lemované kosodrevinou. V mohutnom kare hneď u hranice s Ruskom sa otvára ohromný kotol s veľkým jazero. Tú končia svoje putovanie tí najvytrvalejší a sú odmenení dramatickými obzormi abcházskeho Kaukazu.

Literatúra a pramene

ČANIJA, I., 2010. *Abcházija – strana duši*. Moskva : OOO Partizan, 146 s.

ROMANOVA, A. G., SUSID, A. D., 2012. *Abcházija*. Moskva : OOO Izdatel'stvo Eksmo, 288 s.

WILSON, N., POTTER, B., ROWSON, D., JAPARIDZE, K., 2000. *Georgia, Armenia and Azerbaijan*. Melbourne-Oakland-London-Paris : Lonely Planet Publications, 338 s.

The Chamber of Commerce and Industry of the Republic of Abkhazia (CCIRA) (2017):<http://www.tppra.org/en/documents/investment-and-business-abkhazia> (cit. 24.03.2017)

Foto J. Kolejka

Termálny vrt pri obci Dandra

Abkhasia – the country on the foot of Caucasus

Jaromír Kolejka

Abstrakt

The natural features and traces of rich history make the attractiveness of this country for visitors. After bloody past, when the country declared its independence from Georgia, it is in partial international isolation as acknowledged by eight countries only. Many details of country's geographic parameters, history and presence are demonstrated in the paper. Regional information is given in description of the capital city of Sukhum and in three field trips to the Kolkhida Lowland, the coastland and Caucasus Mountains. The entry formalities are also introduced.

Autor

Doc., RNDr. Jaromír Kolejka, CSc.

Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra geografie/Ústav geoniky AV ČR, Oddělení environmentální geografie, Česká republika

E-mail: jkolejka@centrum.cz